

N:o 95.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående försäljning af till kungsladugården Vall n:ris 1—4 i Gäfleborgs län hörande andel i vattenkraft m. m.; gifven Stockholms slott den 17 april 1903.

Under återopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för denna dag, vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen medgifva,

dels att den kungsladugården Vall n:ris 1—4 om $2\frac{2}{5}$ mantal i Valbo socken af Gäfleborgs län tillhöriga andel i vattenfallet Prästforsen i Gäfleån må tillika med ett å en af D. I. Edberg år 1845 upprättad karta öfver kungsladugården angifvet, med ägofigurerna n:ris 6—10, 18, 19 och 20 betecknad område af tillhoppa 4 tunnland 0,9 kappland från kungsladugården afsöndras och försäljas till Forsbacka järnverks aktiebolag mot köpeskillning, som skall på bolagets bekostnad bestämmas i den ordning, som i fråga om jords eller lägenhets afstående för allmänt behof är föreskrifven i kungl. förordningen den 14 april 1866, under iakttagande därvid att köpeskillingen för statens andel i vattenfallet icke må understiga 52,000 kronor, samt under villkor i öfrigt:

att bolaget eller dess rättsinnehafvare skall äga skyldighet att vid den kraftstation, som af bolaget må komma att för tillgodogörande af vattenkraften i Prästforsen anläggas, för kungsladugårdens behof kostnadsfritt tillhandahålla elektrisk kraft till belopp, motsvarande 20 hästkrafter på turbinaxel;

att, sedan köpeskillingen för berörda andel i vattenfallet äfvensom för omförmälda jordområde blifvit till landtränteriet i länet inbetald, desamma må af köparen tagas i besittning vid utgången af nu löpande

arrendeperiod för kungsladugården den 14 mars 1909 eller dessförinnan å tid, hvarom köparen kan med arrendatorn af kungsladugården öfverenskomma;

att, därest sådan öfverenskommelse träffas, köparen skall, utan något bidrag från kronan, till vederbörande arrendator erlægga den godtgörelse, som bör arrendatorn tillkomma för mistning af andelen i vattenfallet äfvensom af jordområdet; samt

att köparen skall vara skyldig att, om så påfordras, uppsätta och för framtiden underhålla stängsel i gränsen mellan jordområdet och kronans mark;

dels ock att köpeskillingen för ifrågavarande andel i vattenfall äfvensom för berörda jordområde må, på samma sätt som köpeskillingarna för försålda mindre kronoegendomar, användas till inköp för kronans räkning af skogbärande eller till skogsodling tjänlig mark.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

Theodor Odelberg.

Utdrag af protokollet öfver jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 april 1903.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LAGERHEIM,
Statsråden: CRUSEBJÖRN,
ODELBERG,
HUSBERG,
PALANDER,
WESTRING,
RAMSTEDT,
BERGER,
MEYER och
VON FRIESEN.

Departementschefen, statsrådet Odelberg anförde i underdånighet:
Omkring 5 kilometer från utloppet vid Gäfle bildar Gäfleån, hvare af ålder funnits kungsådra, inom Valbo socken af Gäfleborgs län ett vattenfall, benämndt Prästforsen. Den norra stranden utefter ån vid nämnda vattenfall äges af Forsbacka järnverks aktiebolag; den södra stranden tillhör kungsladugården Vall n:ris 1—4 om 2²/₅ mantal, hvilken egendom är genom domänstyrelsens kontrakt den 8 juni 1888 utarrenderad till den 14 mars 1909. Vattenkraften i berörda fall tillkommer strandägarne till hälften hvardera. Såvidt instrumentet öfver den å kungsladugården senast hållna af- och tillträdessyn utvisar, är vatten-

kraften i Prästforsen icke använd för drifvande af någon industriell anläggning.

Sedan innehafvaren af den norra stranden vid ifrågavarande vattenfall genom utslag den 17 december 1895 af Gästriklands östra tingslags häradsrätt tillerkänts rätt att bygga damm öfver ån vid fallet och därstädes uttaga en fallhöjd af 5,1 meter, har, på ansökning af Forsbacka järnverks aktiebolag, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förordnat löjtnanten i väg- och vattenbyggnadskåren J. A. D. Ekelund att verkställa utredning i fråga om värdering af vattenfallets storlek i hästkrafter vid olika vattenstånd och byggnads sättet å för vattenkraftens tillgodogörande erforderlig dammbyggnad.

Af den utredning, hvilken bemålde Ekelund på grund af berörda förordnande verkställt, framgår, bland annat: att förrättningsmannen efter utförda afvägningar, hvilka hänförts till det jämförelseplan, som legat till grund för häradsrättens ofvannämnda utslag, funnit, att den fallhöjd, som genom en dammbyggnad vid Prästforsen kunde uttagas utan att ofvanför liggande fall af dämningen lede skada, rätteligen utgjorde 4,83 meter; att vattenmängden i Gafleån vore mycket varierande och sålunda vid högsta iakttagna vattenstånd befunnits uppgå till 165 och vid lägsta till ej fullt 5 kubikmeter i sekunden; att den riktigaste siffran på ordinär minimivattenmängd enligt förrättningsmannens åsikt syntes böra sättas till 8 kubikmeter i sekunden; samt att, då af denna vattenkvantitet 0,5 kubikmeter borde afräknas till laxtrappa, för hvardera strandägaren återstode 3,75 kubikmeter i sekunden, hvilken vattenmängd med ofvanberörda fallhöjd af 4,83 meter representerade ett kraftbelopp af 180 effektiva hästkrafter å turbinaxel.

I en till Eders Kungl. Maj:t ingifven skrift har nu berörda bolag — med förmälan, att bolaget hade för afsikt att anlägga damm öfver Gafleån vid Prästforsen för uttagande och tillgodogörande af vattenkraften å den norra stranden af ån, hvarest terrängförhållandena vore för ändamålet synnerligen tjänliga, i motsats till hvad fallet vore å södra stranden af ån — i underdånighet anhållit, att Eders Kungl. Maj:t täcktes till innevarande års Riksdag göra framställning om försäljning till bolaget af kronans till förenämnda kungsladugård hörande andel uti ifrågavarande vattenfall jämte å södra stranden af ån erforderligt område för fästade och framtida underhåll af den för vattenkraftens uttagande nödiga dammbyggnad. Till stöd för ansökningen har därvid af bolaget anförts, att hela den i Prästforsen befintliga vattenkraften icke vore afsevärd och, fördelad på de båda strandägarna, lämnade ringa utbyte i jämförelse med de kostnader, som af en hvar af dem måste nedläggas för

kraftens uttagande samt att det under sådana förhållanden syntes vara med det allmännas fördel bäst förenligt, att ifrågavarande vattenkraft, i stället för att tillgodogöras genom statens direkta åtgöranden eller för längre framtid förblifva oanvänd, snarast möjligt gjordes produktiv genom dess upplåtande medelst försäljning till den enskilda industrien, därvid såsom ledning vid bestämmandet af köpeskillingens belopp syntes kunna tjäna stadgandena i nådiga förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof den 14 april 1866.

Efter erhållen nådig remiss har domänstyrelsen inhämtat och med eget underdånigt utlåtande af den 6 sistlidne februari öfverlämnat öfver berörda ansökning afgifna underdåniga yttranden af arrendatorn af kungsladugården, kronofogden i orten och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet.

Arrendatorn har förklarar sig icke hafva något att erinra mot den ifrågasatta försäljningen, därest bolaget till fullo ersatte all den skada och förlust, som genom försäljningen kunde arrendatorn tillskyndas, samt bolaget därjämte tillförbundes att, innan köpebref till bolaget utfärdades, styrka, att öfverenskommelse rörande ersättningens belopp och sättet för dess gäldande blifvit mellan bolaget och arrendatorn träffad.

Kronofogden har upplyst, att vattenfallet i fråga honom veterligen för närvarande icke användes af kungsladugårdens arrendator, men att vid fallet tillföre funnits en kvarn, hvilken fått förfalla; och har kronofogden icke funnit hinder böra möta för bifall till den gjorda framställningen.

Uti sitt förenämnda underdåniga yttrande har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande — jämte bifogande af en till Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande från Forsbacka järnverks aktiebolag inkommen skrift, däruti bolaget till fullständigande af den underdåniga ansökningen meddelat, att det i ansökningen afsedda området af kungsladugårdens mark å södra stranden af ån utgjordes af de ägofigurer, som å ett ansökningen bilagdt utdrag af en utaf D. I. Edberg år 1845 affattad karta öfver kungsladugården betecknats med n:ris 6—10, 18, 19 och 20, och hvilka enligt å karteutdraget tecknad beskrifning innefattade en sammanlagd areal af 4 tunnland 0,9 kappland, däraf 30,3 kappland åker, 3 tunnland 1,6 kappland slätter samt en holme om 1 kappland — uttalat att, då den under kungsladugården hörande andel i förenämnda vattenfall, såvidt utredt blifvit eller omständigheterna för närvarande därtill föranledde, sannolikt icke kunde på gynnsammare sätt af kronan tillgodogöras än genom försäljning till ett efter uppskattning i behörig ordning åsatt skäligt värde och då fallet därjämte icke vore af beskaffen-

het att för framtiden behöfva användas till farleds öppnande, sjöars eller kärrs uttorkning, ofvanför belägna ägors befrielse från öfversvämning eller annat sådant ändamål, hvarom förmäldes i nådiga brefvet den 28 december 1822 och kammarkollegii kungörelse den 24 januari 1823, samt hinder enligt andra nu gällande bestämmelser ej heller syntes möta för afyttring från kronan af såväl vattenrätten som därtill hörande utmål, Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, under förutsättning att kungsladugårdens arrendator utan kronans betungande hölles fullkomligt skadeslös, i händelse den ifrågasatta försäljningen komme till stånd, ansåge sig böra till den underdåniga framställningen tillstyrka bifall.

För egen del har domänstyrelsen anfört följande.

Den vattenkraft, som, efter hvad ofvanberörda, af sakkunnig person verkställda utredning gifve vid handen, kunde uttagas ur den till kungsladugården hörande andel i Prästforsen, vore ej af sådan betydenhet, att den kunde tänkas blifva till gagn för något speciellt statsändamål. Däremot vore kraften mer än tillräcklig för att kunna med fördel användas i den enskilda industriens tjänst; och då vattenkraftens upplåtande för sådant ändamål syntes för kronan blifva vida mera lönande än dess bibehållande under kungsladugården, helst vattenkraftens uttagande å kungsladugårdens strand syntes blifva förenad med en ej obetydlig kostnad och dessutom kraften endast till en ringa del kunde finna användning för jordbruksdriften å kungsladugården, ansåge styrelsen kronans ifrågavarande vattenkraft böra försäljas. Det kunde synas, såsom om härvid största utsikten för erhållande af en vattenkraftens värde fullt motsvarande köpeskillning skulle vinnas genom dess utbudande å auktion, men då vattenkraften vore i förening med kungsladugården utarrenderad till den 14 mars 1909 och kungsladugårdens arrendator endast under förutsättning, att vattenkraften öfverlättes till sökandebolaget, förklarar sig villig därifrån afstå före nämnda dag, skulle auktionen ej kunna hållas förrän några år före arrendetidens utgång, och dessförinnan kunde bolaget hafva begagnat sig af den bolaget på grund af Gästriklands östra tingslags häradsrätts ofvanberörda beslut tillkommande rätt att bygga damm öfver Prästforsen, i hvilket fall det ej syntes blifva lätt att erhålla nöjaktigt köpeanbud å kronans vattenkraft, för hvars tillgodogörande köparen vore underkastad bestämmelserna i 4 § af nådiga förordningen om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund den 30 december 1880. Som, i den händelse köpeskillningen för vattenkraften bestämdes på det sätt, bolaget i sin underdåniga ansökning föreslagit, eller i öfverensstämmelse med stadgandena i nådiga förordningen den 14 april 1866, tillräcklig säkerhet för kronan syntes

förefinnas att erhålla full godtgörelse för vattenkraften, och det vore antagligt, att densamma, upplåten till bolaget, inom kort komme till användning, ansåge sig styrelsen, som ej hade något att erinra mot omfånget af det utaf bolaget begärda utmål, böra understödja bolagets underdåniga ansökning.

På grund af nådig remiss har härefter väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i underdånig skrifvelse den 7 innevarande månad i ärendet afgifvit utlåtande och därvid öfverlämnat af löjtnanten Ekelund, på anmodan af styrelsen, afgifven utredning rörande de olika flödenas i Gafleån varaktighet samt den största påräkneliga vattenmängd, för hvilken en kraftstation skulle med hänsyn därtill med fördel kunna anordnas. Med stöd af nämnda utredning ansåge styrelsen för sin del, att en kraftstation vid Prästforsen skulle under nuvarande förhållanden kunna, i likhet med andra anläggningar för tillgodogörande af vattenkraft i Gafleån, lämpligen anordnas för en vattenmängd af 13,5 kubikmeter i sekunden och att vattenfallets värde borde uppskattas med beräkning af denna vattentillgång, som, med en fallhöjd af 4,83 meter och med afdrag af 0,5 kubikmeter till anordningar för fiskens gång förbi den ifrågasatta dammbyggnaden, för hvardera strandägaren representerade en tillgång af 420 naturhästkrafter eller 315 effektiva hästkrafter å turbinaxel.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har vidare anført, bland annat, följande.

Då ifrågavarande vattenkraft ej vore så betydande, att den lämpligen kunde tagas i anspråk vare sig för statens järnvägars drift eller för förseende af statens egna verk och inrättningar med ljus och kraft, och då den fördelaktigast skulle utnyttjas odelad, samt med anledning häraf föga utsikt förefunnes för vattenkraftens tillgodogörande genom någon direkt åtgärd från statens sida eller genom utarrendering, syntes det vara för såväl staten som det allmänna fördelaktigast att försälja kronans andel af vattnet till industriella ändamål för en köpeskilling, som motsvarade det värde, som vattenfallet i fråga ägde i anseende till dess läge på 5 kilometers afstånd från staden Gäfle. Styrelsen antog emellertid, att af kronans krafttillgång alltid borde reserveras så stor del, som kunde erfordras för kungsladugårdens förseende med belysning och för jordbruket nödig kraft, hvilket behof syntes kunna beräknas till 20 hästkrafter på turbinaxel. Detta kraftbelopp, omsatt i elektrisk kraft, borde köparen förbinda sig att konstnadsfritt vid kraftstationen tillhandahålla egendomen.

Beträffande det försäljningsvärde, hvartill kronans andel i vatten-

fallet borde uppskattas, funne väg- och vattenbyggnadsstyrelsen detsamma på grund af verkställda beräkningar böra sättas till omkring 52,000 kronor, motsvarande i det närmaste 176 kronor för hästkraft å turbinaxel.

Då jag anser angeläget vara, att den staten tillhöriga vattenkraft, som icke kan för något statens eget ändamål begagnas, kommer till användning i den enskilda industriens tjänst, och då jag på skäl, som af de i detta ärende hörda myndigheter anförts, icke finner någon betänklighet möta mot upplåtande med äganderätt af statens andel uti ifrågavarande vattenfall jämte nödigt utmål till Forsbacka järnverks aktiebolag på det sätt bolaget föreslagit och med iakttagande, bland annat, att köpeskillingen för nämnda andel i vattenfallet icke må understiga 52,000 kronor, hemställer jag i underdånighet, att Eders Kungl. Maj:t täcktes i nådig proposition föreslå Riksdagen medgifva,

dels att den kungsladugården Vall n:ris 1—4 om $2\frac{2}{5}$ mantal i Valbo socken af Gäfleborgs län tillhöriga andel i vattenfallet Prästforsen i Gafleån må tillika med ofvan omförmälda, å förenämnda af D. I. Edberg år 1845 upprättade karta angifna, med ägofigurerna n:ris 6—10, 18, 19 och 20 betecknade område af tillhoppa 4 tunnland 0,9 kappland från kungsladugården afsöndras och försäljas till Forsbacka järnverks aktiebolag mot köpeskillning, som skall på bolagets bekostnad bestämmas i den ordning, som i fråga om jords eller lägenhets afstående för allmänt behof är föreskrifven i nådiga förordningen den 14 april 1866, under iakttagande därvid att köpeskillingen för statens andel i vattenfallet icke må understiga 52,000 kronor, samt under villkor i öfrigt:

att bolaget eller dess rättsinnehafvare skall äga skyldighet att vid den kraftstation, som af bolaget må komma att för tillgodogörande af vattenkraften i Prästforsen anläggas, för kungsladugårdens behof kostnadsfritt tillhandahålla elektrisk kraft till belopp, motsvarande 20 hästkrafter på turbinaxel;

att, sedan köpeskillingen för berörda andel i vattenfallet äfvensom för omförmälda jordområde blifvit till landtränteriet i länet inbetald, desamma må af köparen tagas i besittning vid utgången af nu löpande arrendeperiod för kungsladugården den 14 mars 1909 eller dessförinnan å tid, hvarom köparen kan med arrendatorn af kungsladugården öfverenskomma;

att, därest sådan öfverenskommelse träffas, köparen skall, utan något bidrag från kronan, till vederbörande arrendator erlægga den

godtgörelse, som bör arrendatorn tillkomma för mistning af andelen i vattenfallet äfvensom af jordområdet; samt

att köparen skall vara skyldig att, om så påfordras, uppsätta och för framtiden underhålla stängsel i gränsen mellan jordområdet och kronans mark;

dels ock att köpeskillingen för ifrågavarande andel i vattenfall äfvensom för berörda jordområde må, på samma sätt som köpeskillingarna för försålda mindre kronoegendomar, användas till inköp för kronans räkning af skogbärande eller till skogsodling tjänlig mark.

Hvad föredragande departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets öfrige ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen bifalla samt förordnade, att i enlighet därmed proposition till Riksdagen skulle aflåtas, så lydande som bilaga litt. — till detta protokoll utvisar.

Ex protocollo:

Hjalmar Almgren.
